

ANALYYSIT

Alkoholin kulutuksen kasvu Suomessa vuonna 2004

ESA ÖSTERBERG

Johdanto

Vuonna 2003 matkustaja sai tuoda Suomeen toisesta EU-maasta verotta yhden litran väkeviä alkoholijuomia, kolme litraa välituotteita, viisi litraa viiniä ja 64 litraa olutta. Tammikuun ensimmäisenä päivänä vuonna 2004 matkustajien alkoholijuomien tuontia toisista EU-maista rajoittaneet määrälliset kiintiöt poistettiin (ks. Österberg & Karlsson 2002; Österberg 2003; Korolainen & Österberg 2004). Tämä tarkoittaa, että Suomeen toisesta EU-maasta saapuvan matkustajan ei tarvitse maksaa mukanaan tuomistaan alkoholijuomista Suomen alkoholiveroja edellyttäen, että hän on ostanut ne toisesta EU-maasta verollisina ja että juomat tulevat hänen omaan käyttöönsä (Tullihallituksen tiedotuksia nro 265, 2003; ks. myös Korolainen & Österberg 2004).

Virosta tuli EU:n jäsen toukokuun ensimmäisenä päivänä vuonna 2004. Tästä alkaen matkustajien alkoholituonti Virosta on ollut yhtä vapaata kuin muista EU-maista. Vielä huhtikuun lopulla vuonna 2004 Virosta Suomeen saapuva matkustaja sai tuoda verotta vain litran väkeviä alkoholijuomia tai kaksi litraa välituotteita ja kaksi litraa viiniä sekä 16 litraa olutta. Lisäksi alkoholijuomien tuonnin edellytyksenä oli, että suomalainen matkustaja oli ollut Virossa vähintään 20 tuntia ja että Suomeen saapuva virolainen tai muu kolmannen maan kansalainen tuli viipymään Suomessa vähintään kolme vuorokautta (Korolainen & Österberg 2004; ks. myös Paaso & Österberg 1995 & 1996).

Alkoholijuomien hinnat ovat jo pitkään olleet Virossa selvästi alhaisemmat kuin Suomessa. Vuoden 2004 alussa laillisesti valmistettuja ja myytyjä kirkkaita viinoja sai Virosta viidesosalla siitä hinnasta, jonka niistä joutui maksamaan Al-

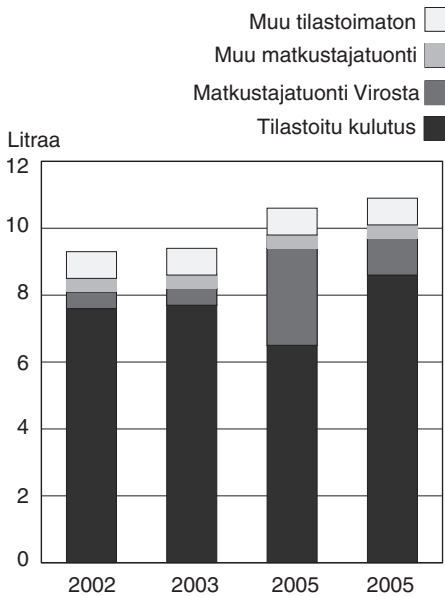
kossa. Oluen hinnat olivat Virossa noin kolmasosa Suomen hinnoista ja halvimpien Alkon myymien viinien hinnat olivat Virossa noin kolmanneksen halvemmat kuin Suomessa (Korolainen & Österberg 2004).

Matkustajatuontikiintiöiden poistamisen ja Viron EU-jäsenyyden arvioitiin johtavan vuositasolla matkustajien Virosta tuoman alkoholimäärän viisinkertaistumiseen ja kotimaisen alkoholimyynnin alenemiseen noin 15 prosentilla edellyttäen, että Suomen alkoholiverot olisivat pysyneet ennallaan. Tämä olisi merkinnyt, että asukasta kohti laskettu alkoholin kokonaiskulutus olisi lisääntynyt noin 9,4 litrasta vuonna 2003 noin 10,6 litraan vuonna 2005 (kuvio 1) (Österberg 2005; ks. myös Karlsson & al. 2003; Hallituksen esitys 80/2003).

Matkustajien alkoholituonnin todennäköinen huomattava lisääntyminen olisi johtanut kotimaisen alkoholimyynnin vähenemisen kautta alkoholijuomien veropohjan kapenemiseen sekä suomalaisen alkoholituotannon ja -kaupan työllistävän vaikutuksen vähenemiseen. Lisäksi alkoholijuomien matkustajatuonnin huomattava kasvu olisi saattanut johtaa harmaiden markkinoiden laajenemiseen. Nämä seikat saivat hallituksen esittämään alkoholijuomien valmisteverojen alentamista, jonka eduskunta hyväksyi 18.12.2003. Väkevien alkoholijuomien veroja alennettiin 44 prosenttia, välituotteiden veroja 40 prosenttia, viinien veroja 10 prosenttia ja oluiden veroja 32 prosenttia. Ettylialkoholipohjaisten long drink -juomien veroja alennettiin 37 prosenttia ja käymisteitse valmistettua alkoholia sisältävien long drink -juomien samoin kuin siidereiden veroja 23 prosenttia.

Veronalennusten jälkeen kulutuksen kasvuksi ennakoitiin vuositasolla väkeville alkoholijuomil-

Kuvio 1. Tilastoitu alkoholin kulutus Suomessa vuonna 2005, jos alkoholiveroja ei olisi alennettu vuonna 2004, ja silloin, kun niitä alennettiin vuonna 2004, litraa 100 prosentin alkoholia asukasta kohti

le noin 26:ta prosenttia, välituotteille noin 19:ää prosenttia, viineille noin 12:ta prosenttia ja oluile noin 10:tä prosenttia sekä siidereille ja long drink -juomille noin 10:tä prosenttia. Näissä arvioissa olivat mukana myös taloudellisen kasvun tuoma lisäys sekä trendikasvu, joka esimerkiksi viineillä oli arvioitu 10 prosentiksi (Korolainen & Österberg 2004; ks. myös Leppänen & Österberg 2002; Hallituksen esitys 80/2003).

Matkustajatuontikiintiöiden poistamisen, Suomen alkoholiverojen alentamisen ja Viron EU-jäsenyyden sekä taloudellisen kasvun seurauksena asukasta kohti lasketun alkoholin kokonaiskulutuksen arvioitiin nousevan noin 9,4 litrasta vuonna 2003 noin 10,9 litraan vuonna 2005. Tilastoidun kulutuksen ennakoitiin nousevan 7,7 litrasta 8,6 litraan ja tilastoimattoman kulutuksen noin 1,7 litrasta noin 2,3 litraan. Matkustajien Virossta tuoman alkoholimäärän arvioitiin kasvavan 0,5 litrasta 1,1 litraan ja alkoholin koko matkustajatuonnin 0,9 litrasta 1,5 litraan (kuvio 1).

Seuraavassa tarkastellaan, miten alkoholin kulutus muuttui vuodesta 2003 vuoteen 2004. Tarkastelun kohteena ovat alkoholin tilastoitu ja tilastoimaton kulutus. Tilastoitua alkoholin kulutusta tarkastellaan viikko- ja kuukausitasolla sekä

jakelutien ja juomaryhmän mukaan. Myös tilastoimatonta alkoholin kulutusta tarkastellaan alaryhmittäin. Erityistä huomiota kiinnitetään alkoholijuomien matkustajatuontiin juomaryhmän ja tuontimaan mukaan. Lisäksi pohditaan Ruotsin kokemuksiin perustuen, miten alkoholijuomien matkustajatuonti olisi kehittynyt Suomessa, jos alkoholijuomien valmisteveroja ei olisi alennettu.

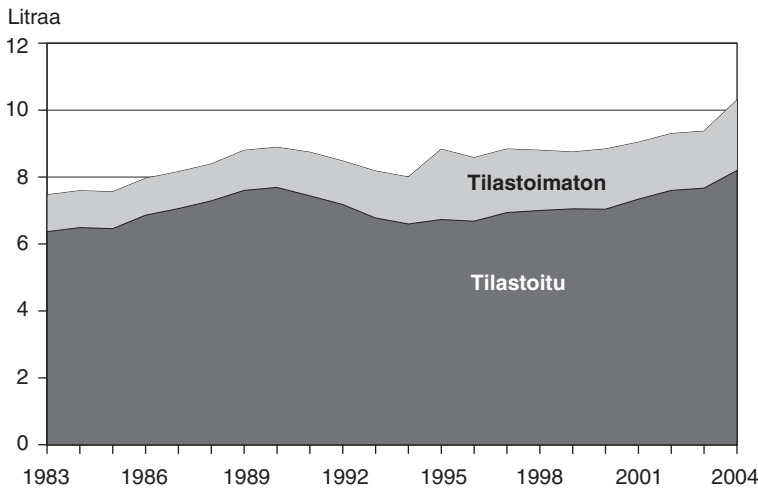
Vuoden 2004 alkoholin kulutusta tarkasteltaessa on syytä muistaa, että alennetut alkoholiverot olivat voimassa kymmenen kuukauden ajan ja Viro oli EU:n jäsen kahdeksan kuukauden ajan. Vuoden 2004 vertaaminen vuoteen 2003 ei siis kuvaa Suomen alkoholiverojen alentamisen ja Viron EU-jäsenyyden täyttävää vaikutusta Suomen alkoholin kulutukseen vuositasolla.

Alkoholijuomien hintojen muutokset

Alkoholiverojen osuus on suurempi alkoholijuomien vähittäismyynti- kuin anniskeluhinnoissa. Näin ollen alkoholiverojen alennus vaikutti enemmän alkoholijuomien vähittäismyynti- kuin anniskeluhintoihin kaikissa juomaryhmissä. Veronalennuksen vaikutus alkoholijuomien vähittäis- ja anniskeluhintoihin poikkesi hieman myös siksi, että alkoholijuomien vähittäis- ja anniskelumuynnin juomaryhmittäinen rakenne ei ole aivan samanlainen (ks. Päihdetilastollinen vuosikirja 2004). Kaiken kaikkiaan veronalennuksen aikaansaama keskimääräinen laskennallinen alennusvara oli vähittäismyyntihinnoissa noin 19 prosenttia ja anniskeluhinnoissa noin 7 prosenttia (Lankinen 2005).

Alkoholijuomien verojen alentaminen toteutettiin maanantaina 1. päivänä maaliskuuta, jolloin Alkolle alkoholijuomia myyvät tavarantomittajat eivät voineet muuttaa myyntihintojaan. Näin ollen veronalennus pudotti Alkon myyntihintoja koko voimallaan, keskimäärin noin 22 prosenttia. Viinujen hinnat alenivat keskimäärin 36 prosenttia ja muiden väkevien alkoholijuomien 28 prosenttia. Väkevien viinien ja alle 22-tilavuusprosenttisten juomasekoitusten hinnat alenivat keskimäärin 25 prosenttia, long drink -juomien 17 prosenttia ja viinien 3 prosenttia. Vahvojen oluiden ja keskioluen hinnat alenivat keskimäärin 13 prosenttia. Vaikka tavarantomittajilla on myöhemmin ollut mahdollisuus tarkistaa Alkolle myymiensä tuotteiden hintoja, ei niissä ole

Kuvio 2. Alkoholijuomien kulutus Suomessa vuosina 1983–2004 jaettuna tilastoituun ja tilastoimattomaan kulutukseen, litraa 100 prosentin alkoholia asukasta kohti

Alkon hinnastojen mukaan tapahtunut merkittäviä muutoksia vuoden 2004 maaliskuun jälkeen.

Myös elintarvikeliikkeissä veronalennus johti keskioluen hintojen alenemiseen, ja vieläpä suuremmassa määrin kuin veronalennus olisi antanut myöten. Tämä johtui siitä, että erityisesti suurissa marketeissa keskioluesta tuli tarjoustuote, jonka hinta pantteineen 12 pullon pakkauksessa on ajoittain ollut alle puolet Alkossa myytävien keskioluiden hinnoista. Esimerkiksi touko-kuussa 2005 pullo keskiolutta pantteineen maksoi Alkossa noin 1,10 euroa, kun 12 pullon olutpakkauksia sai päivittäistavarakaupan tarjouksissa varsin yleisesti 6,50–6,90 eurolla pantteineen. Päivittäistavarakaupoissa siidereiden ja long drink-juomien hinnat alenivat noin 8 prosenttia.

Anniskeluravintoloissa alkoholijuomien hinnat alenivat maaliskuussa 2004 noin 3 prosenttia. Ravintoloiden kustannuspaineet ovat johtaneet ennakoitua pienempiin hinnanalennuksiin. Kaiken kaikkiaan alkoholijuomien vähittäismyyntihinnat ovat tulleet suhteessa anniskeluhintoihin entistäkin halvemmiksi.

Alkoholijuomien hintojen alenemisen jälkeenkin alkoholijuomien hinnat jäivät Suomessa selvästi Viron hintoja korkeammiksi. Halvimpien viinosten hinnat ovat Virossa yhä vain kolmasosa Suomen hinnoista, ja huolimatta siitä, että keskiolut on muuttunut tarjoustuotteeksi, olutta saa yhä Virossa halvemmalla kuin Suomesta.

Alkoholin kokonaiskulutus vuonna 2004

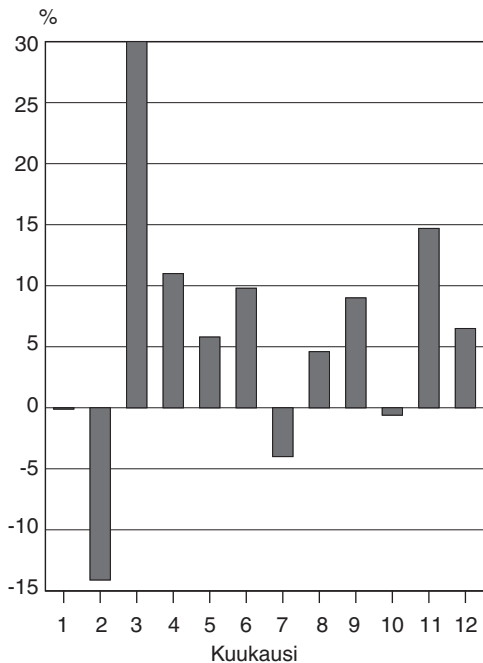
Alkoholin kokonaiskulutus lisääntyi Suomessa vuonna 2004 noin 10,3 litraan 100 prosentin alkoholia asukasta kohti. Tilastoitu alkoholin kulutus kohosi 8,2 litraan ja tilastoimaton alkoholin kulutus noin 2,1 litraan (kuvio 2). Alkoholin kokonaiskulutuksen kasvu vuodesta 2003 vuoteen 2004 oli 9,9 prosenttia. Tilastoitu kulutus lisääntyi 6,5 prosenttia ja tilastoimaton kulutus noin 25 prosenttia.

Alkoholin kulutus kuukausittain

Alkon myynniksi ja sitä kautta alkoholin kulutukseksi tilastoidaan kuluttajien Alkon myymälöistä ostamat alkoholijuomat. Sen sijaan päivittäistavarakaupan ja ravintoloiden alkoholin myynnin tilastointi perustuu käytännön syistä niiden omiin alkoholiostoihin eikä niiden kuluttajille myymiin alkoholiin.

Alkoholijuomien vähittäismyyjät ja ravintolat ostavat alkoholijuomat verollisina. Siksi maaliskuun alkuun ajoittunut veronalennus antoi päivittäistavarakaupalle ja ravintoloille kiihokkeen pudottaa vanhojen verojen rasittamat alkoholi-varastonsa mahdollisimman pieniksi ja korvata ne sitten maaliskuussa keveämmin verotetuilla alkoholijuomilla. Näin ollen Sosiaali- ja terveydenhuollon tuotevalvontakeskuksen julkaisemat vuoden 2004 helmikuun ja maaliskuun luvut eivät kuvaa alkoholin kuluttajien näinä kuukausina ostamia ja kuluttamia alkoholimääriä. Ti-

Kuvio 3. Alkoholin kulutuksen muutos kuukausittain vuodesta 2003 vuoteen 2004, %

lastojen mukaan alkoholin kulutus väheni helmikuussa 14 prosenttia ja lisääntyi maaliskuussa 30 prosenttia (kuvio 3). Kun otetaan huomioon päivittäistavarakaupan ja ravintoloiden alkoholivarastojen muutokset, saadaan alkoholin kulutuksen vähenemiseksi helmikuussa noin 2 prosenttia ja alkoholin kulutuksen kasvuksi maaliskuussa noin 17 prosenttia. Tällöin ei ole otettu huomioon, että helmikuussa kuluttajatkin siirsivät ostojaan maaliskuulle omiin kotivarastoihinsa turvautuen.

Alkoholin kulutuksen vertailu edellisvuoden vastaavaan kuukauteen on yleensäkin ongelmallista. Kulutuksen huippukautta edustavista juhlapyhistä pääsiäinen ei sijoitu vuosittain samalle kuukaudelle, ja kaikki muutkaan juhlapyhät eivät eri vuosina sijoitu samoille viikonpäiville. Lisäksi alkoholin myyntipäivien määrä vaihtelee kuukausittain, ja alkoholin myynti vaihtelee suuresti myös viikonpäivän mukaan. Esimerkiksi lokakuussa 2004 myyntipäiviä oli yksi vähemmän ja marraskuussa 2004 yksi enemmän kuin vuonna 2003.

Myös sää vaikuttaa alkoholin kulutukseen, erityisesti oluen kulutukseen. Heinäkuussa 2004 alkoholin kulutus oli 4 prosenttia pienempi kuin

vuonna 2003, vaikka myyntipäivien perusteella olisi voitu odottaa myynnin kasvavan, koska vuonna 2004 Alkon aukiolopäivissä oli yksi perjantai ja lauantai enemmän ja yksi tiistai ja keski- viikkona vähemmän kuin vuonna 2003. Heinäkuun 2004 kylmä ja kostea sää selittää kulutuksen vähenemisen, mikä tulee selvästi esiin, kun heinäkuun kulutusta tarkastellaan juomaryhmittäin. Oluen myynti väheni heinäkuussa 13 prosenttia ja siiderin myynti 28 prosenttia. Sekä päivittäistavarakaupan että ravintoloiden alkoholin myynti väheni vuoden 2004 heinäkuussa 14 prosenttia edelliseen vuoteen verrattuna. Alkon myynti lisääntyi heinäkuussa 13 prosenttia.

Alkon viikkomyynnin kehitys

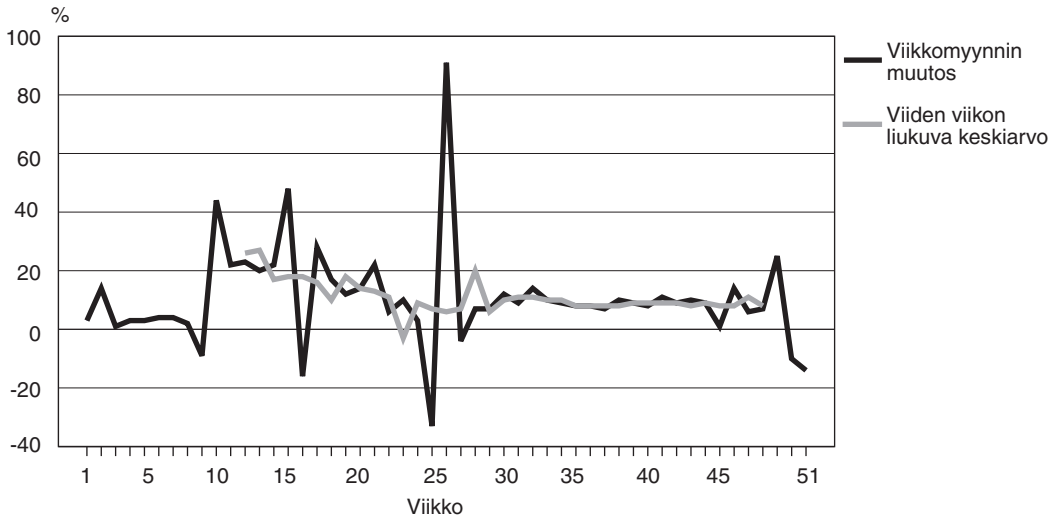
Tilastointikäytännöstä johtuu, että Alkon viikkomyynnin muutokset edelliseen vuoteen verrattuna tarjoavat lähes ainoan mahdollisuuden seurata, mitä alkoholin kulutuksessa tapahtui välittömästi veronalennukseen liittyen. Vuoden 2004 alussa Alkon myynti lisääntyi parin prosentin vauhtia (kuvio 4). Kasvu painottui mietoihin viineihin ja long drink -juomiin. Juuri ennen viikolla 10 tapahtunutta veronalennusta kuluttajat näyttävät hieman pidätelleen alkoholiostojaan Alkon myymälöistä.

Veronalennusviikolla 10 alkoholin myynti nousi Alkon myymälöissä yli 40 prosenttia suuremmaksi edellisvuoden vastaavan viikon myyntiin verrattuna väkevien alkoholijuomien myyntiin lisääntyessä noin 70 prosenttia. Tämän jälkeen viikkomyynnin kasvu asettui noin 20 prosentin tasolle viikoilla 11–14, mutta aleni noin 17 prosentin tasolle viikoilla 15–18 (Karlsson & al. 2004). Nämä viikot sisälsivät pääsiäisen, joka osui viikolle 16 vuonna 2003 ja viikolle 15 vuonna 2004. Väkevien alkoholijuomien myynti lisääntyi noin 35 prosenttia viikoilla 11–14 ja noin 30 prosenttia viikoilla 15–18.

Vappuaatto oli sekä vuonna 2003 että vuonna 2004 viikolla 18, mutta juhannusaatto osui eri viikoille vuosina 2003 ja 2004. Vuonna 2003 se oli viikolla 25 ja vuonna 2004 viikolla 26, mikä selittää kuviossa 4 näkyvät viikkojen 25 ja 26 rajut heilahtelut.

On hankalaa arvioida, missä määrin Alkon myynnin kasvu viikoilla 11–18 perustui veronalennuksen lyhytaikaisiin vaikutuksiin, eräänlaiseen uutuudenviehätykseen, ja missä määrin kyse oli alkoholin kulutuksen asettumisesta uudelle tasolle. Arviota ei helpota se, että pääsiäisviikko sa-

Kuvio 4. Alkon 100 prosentin alkoholiksi muutetun viikkomyynnin muutos viikoilla 1–51 vuodesta 2003 vuoteen 2004, %

moin kuin vappu ovat alkoholin kulutuksen huippuaikaa, eikä sekään, että viikon 18 lauantaina Virossa tuli EU:n jäsen.

Viikon 18 jälkeen Alkon myynnin kasvuvauhti alkoi hidastua. Viron EU-jäsenyyden vaikutuksen voitiinkin odottaa näkyvän vähitellen, koska Viroon matkustetaan pääasiassa laivoilla. Kaikki Virossa alkoholia hakevat suomalaiset eivät yksinkertaisesti voineet tehdä matkojaan heti toukokuun alussa. Jo heinäkuun loppupuolella Alkon myynnin kasvuvauhti tasaantui noin 10 prosentin tienoille ja väkevien alkoholijuomien myynnin kasvu noin 20 prosentin tienoille, minkä voidaan arvella merkitsevän, että siitä lähtien Suomeen virtasi suurin piirtein saman verran matkustaja-alkoholia kuin sitä Suomessa käytettiin.

Alkoholin kulutus jakelutien mukaan

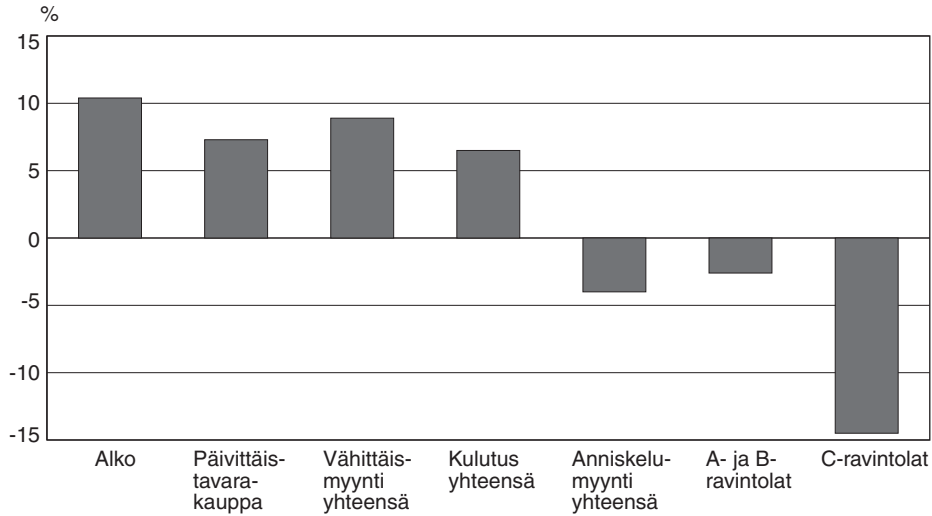
Vuosikymmen sitten anniskelumyynnin osuus oli neljännes tilastoidusta alkoholin kulutuksesta. Alkoholijuomien anniskeluhinnat ovat Suomen EU-jäsenyyden aikana nousseet suhteessa alkoholijuomien vähittäismyyntihintoihin, mikä on myötävaikuttanut alkoholin anniskelukulutuksen osuuden vähenemiseen alkoholin koko kulutuksesta (Päihdetilastollinen vuosikirja 2004). Myös vuonna 2004 alkoholijuomien vähittäismyynti- ja anniskeluhintojen erilainen kehitys on vaikuttanut vähittäismyyntipisteistä ja anniskelupisteistä ostettujen alkoholijuomien suhteeseen (kuvio 5). Vuonna 2004 alkoholijuomien anniskelu-

myynti väheni 3,8 prosenttia ja vähittäismyynti lisääntyi 8,8 prosenttia. Alkon alkoholin myynti lisääntyi 10,3 prosenttia ja elintarvikeliikkeiden alkoholin myynti 7,2 prosenttia.

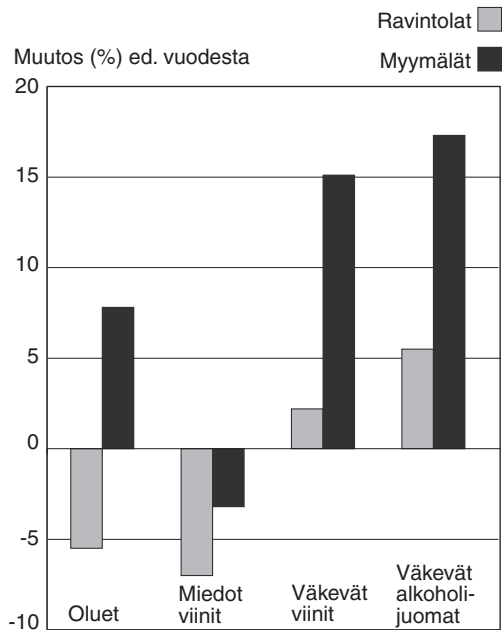
Alkoholijuomien anniskelumyynnin väheneminen lähes 4 prosentilla vuodesta 2003 vuoteen 2004 on mielenkiintoinen ilmiö sikäli, että alkoholijuomien nauttiminen anniskeluravintoloissa tuli vuonna 2004 halvemmaksi vuoteen 2003 verrattuna. Anniskeluhintojen absoluuttisen alenemisen olisi pitänyt lisätä alkoholin anniskelumyyntiä. Vähittäin myydyin alkoholin hintojen aleneminen suhteessa alkoholin anniskeluhintoihin näyttää kuitenkin johtaneen tätä vaikutusta suurempaan anniskelumyynnin korvautumiseen vähittäin myydyllä alkoholilla. Osa ravintola-asiakkaista on ehkä jäänyt kokonaan pois ravintoloista ja siirtynyt nauttimaan vähittäismyyntipisteistä ostettua alkoholia tai osa ravintola-asiakkaiden aiemmin ravintoloissa nauttimasta alkoholista on korvattu vähittäin ostetun alkoholin nauttimisella ennen ravintolaan menoa.

Alkon ja päivittäistavarakaupan alkoholimyynnin erilainen kasvu perustuu ennen muuta siihen, että veronalennus kohdistui eri tavalla eri juomaryhmiin. Kasvuprosenttien ero olisi ollut suurempi, ellei keskioluesta olisi tullut päivittäistavarakaupan tarjoustuote. Tämä johti oluen kulutuksen lisääntymisen ohella myös Alkon keskiolutmyynnin vähenemiseen 26 prosentilla ja Alkon vahvan oluen myynnin vähenemiseen noin

Kuvio 5. Alkoholin kulutuksen muutos 100 prosentin alkoholiksi muutetusta kulutuksesta jakelutien mukaan vuonna 2004 verrattuna vuoteen 2003, %

Kuvio 6. Alkoholijuomien litramyynnin määrän muutokset juomaryhmittäin vuonna 2004 verrattuna vuoteen 2003, %

11 prosentilla edellisvuoteen verrattuna. Kaiken kaikkiaan Alkon oluen myynti väheni vuonna 2004 noin 2,5 miljoonalla litralla. Suuret prosentuaaliset muutokset antavat varsin pienen litramääräisen vähennyksen, koska Alkon osuus

keskioluen vähittäismyynnistä on alle prosentin luokkaa ja koska kaikesta vähittäin myydyistä oluista vain noin 5 prosenttia on vahvaa olutta.

Alkoholin kulutus juomalajin mukaan

Alkoholijuomien verojen ja hintojen aleneminen painottui väkeviin alkoholijuomiin ja välituotteisiin. Vuonna 2004 väkeviä alkoholijuomia myytiin vähittäismyynnissä 17,3 prosenttia ja anniskelumyynnissä 5,5 prosenttia enemmän kuin vuonna 2003 (kuvio 6). Sosiaali- ja terveydenhuollon tuotevalvontakeskuksen tilastojen mukaan myös väkevien viinien, tarkkaan ottaen väkeväityjen viinien myynti lisääntyi sekä vähittäismyynnissä että anniskelumyynnissä, vähittäismyynnissä 15,1 prosenttia ja anniskelumyynnissä 2,2 prosenttia. On kuitenkin ongelmallista päätellä, miten verojen ja hintojen aleneminen lopultakin vaikutti välituotteiden kulutukseen. Veronkerääjän eli tullin tilastojen mukaan välituotteiden kulutus ei lisääntynyt vuonna 2004, ja Alkon tilastojen mukaan väkevien viinien vähittäismyynti lisääntyi vain 4 prosenttia edellisvuodesta. Ongelmana ovat erilaisten alkoholijuomien luokittelu välituotteiksi ja väkeviksi tai väkeväidyiksi viineiksi sekä se, että luokittelutavasta riippumatta näiden juomien kulutus on parin prosentin luokkaa alkoholin koko kulutuksesta.

Verojen 10 prosentin alennuksesta ja viime vuosina vallinneesta kasvavasta trendistä huolimatta viinien vähittäismyynti ja anniskelumyynti vähe-

nivät. Vähittäismyynnin vähennys oli 3,2 prosenttia ja anniskelumyynnin 7,0 prosenttia. Oluen vähittäismyynti lisääntyi 7,8 prosenttia, mutta oluen anniskelumyynti väheni 5,5 prosenttia (kuvio 6). Sosiaali- ja terveydenhuollon tuotevalvontakeskuksen tilastoissa etyylialkoholipohjaiset long drink -juomat sisältyvät tislattuihin alkoholijuomiin. Niiden vähittäismyynti lisääntyi 8 prosenttia ja anniskelumyynti 10,6 prosenttia. Alkon tilastojen mukaan long drink -juomien myynti lisääntyi 13,4 prosenttia. Tuotevalvontakeskuksen viineihin tilastojen siiderien vähittäismyynti väheni 2,3 prosenttia ja anniskelumyynti 8,3 prosenttia. Käymisteitse valmistettujen long drink -juomien myynti väheni vieläkin enemmän, vähittäismyynti 13 prosenttia ja anniskelumyynti 33,3 prosenttia. Kun oluessa korvautuminen kulki Alkon myynnistä päivittäistavarakaupan myyntiin, niin long drink -juomissa liike oli päinvastainen.

Viinien vähittäismyynnin väheneminen selittyi osaksi korvautumisesta. Veronalennuksen jälkeen senttilitra etyylialkoholia oli edullisinta halvimpien väkevien viinien, juomasekoitusten ja kirkkaiden viinien muodossa, kun se ennen veronalennusta oli ollut edullisinta halvimmassa viineissä. Ilmeisesti halpoja viinejä lähinnä niiden sisältämän alkoholin vuoksi ostaneet ovat osittain siirtyneet väkeviin alkoholijuomiin, koska erityisesti halpojen puolimakeiden valkoviinien ja halvimpien hedelmäviinien myynti on vähentynyt huomattavasti veronalennuksen jälkeen (ks. esim. Karlsson & al. 2004). Sen sijaan punaviinien vähittäismyynti lisääntyi vuonna 2004 lähes 5 prosenttia edelliseen vuoteen verrattuna. Vuonna 2003 vastaava lisäys oli ollut 14,3 prosenttia.

Alkon viikko- ja kuukausimyynti alueittain

Alkoholijuomien myynti- ja kulutustilastoista ei tietenkään voida kovin pitkälti päätellä juomatapojen kehitystä. Silti Alkon myyntitilastoissa kannattaa kiinnittää huomiota siihen, että Alkon myynnin kasvu on ollut juomaryhmittäin vuoden 2004 eri kuukausina hyvin samankaltainen maan eri osissa (Österberg 2004). Maaliskuusta alkaen Pohjois-Suomen myyntikehitys on toki ollut selvästi poikkeava, koska väkevien alkoholijuomien hinta on nykyään Suomessa noin kolmanneksen halvempi kuin Ruotsissa. Tämä on johtanut siihen, että ruotsalaiset ovat siirtäneet ostojaan Suomen puolelle, mikä näkyy myös Systembolagetin myynnin selvänä vähenemisenä Norrbottenin alueella.

Tammi-helmikuussa väkevien alkoholijuomien myynnin muutos vaihteli Alkon eri myyntialueilla plus yhden ja miinus kolmen prosentin välillä. Pohjois-Suomea lukuun ottamatta väkevien alkoholijuomien myynnin kasvu oli maan eri osissa maaliskuusta huhtikuusta 35 ja 40 prosentin välillä. Myös viinien ja panimotuotteiden myynnin kehitys oli sekä tammi-helmikuussa että maaliskuusta huhtikuusta hyvin samantapainen maan eri osissa. Kaakkois-Suomi poikkesi helmikuun jälkeen hieman muun maan kehityksestä, mikä sekin selittyy Venäjältä tuotujen alkoholijuomien korvautumisesta Suomesta ostetulla.

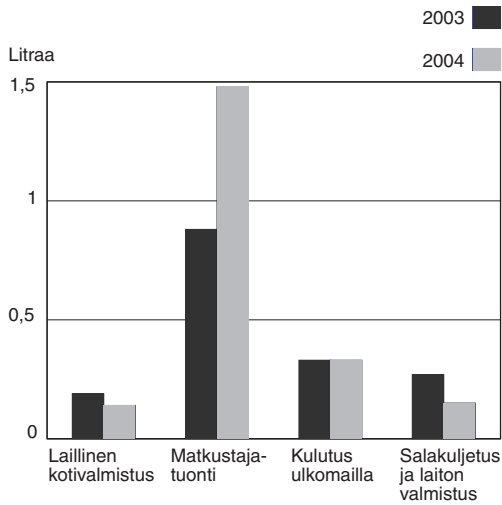
Väkevien alkoholijuomien myynnin kasvu hiipui touko-kesäkuussa yhtä lailla maan kaikissa osissa, ja kasvuprosentit pysyivät samanlaisina maan eri osissa myös heinä-elokuussa, jolloin väkevien alkoholijuomien kulutuksen kasvuvauhti oli noin 20 prosenttia. Viinien myynti väheni maan kaikissa osissa sekä touko-kesäkuussa että heinä-elokuussa lähes samassa suhteessa (ks. Österberg 2004). Alkon myymien panimotuotteiden myynnin väheneminen oli maan kaikissa osissa samansuuruinen sekä touko-kesäkuussa että heinä-elokuussa, joskin vähenemismuutos oli keskimäärin suurempi heinä-elokuussa kuin touko-kesäkuussa.

Alkoholin tilastoimaton kulutus

Alkoholin tilastoimattomaan kulutukseen laskeaan ulkomailta hankittu tai siellä nautittu alkoholi, laillinen ja laitton kotivalmistus sekä salakuljetus. Ulkomailta hankittu alkoholi eli matkustajatuonti on merkittävin tilastoimattoman kulutuksen lähde. Stakes ja Sosiaali- ja terveydenhuollon tuotevalvontakeskus ovat seuranneet tilastoimattoman alkoholin kulutuksen määrää vuosittain tehtyjen haastattelututkimusten avulla. Myös Tilastokeskuksen suomalaisten matkailua koskevan tutkimuksen yhteydessä on kerätty neljännesvuositason tietoja alkoholijuomien matkustajatuonnista. Lisäksi Panimoteollisuusliitto on vuoteen 2003 asti seurannut alkoholin matkustajatuonnin kehitystä vuositasolla. Toukokuusta 2004 alkaen Panimoteollisuusliitto on kerännyt matkustajatuontitietoja viikoittain.

Vuonna 2004 tapahtunut matkustajatuontimääräysten muuttaminen yhdistyneenä Viron EU-jäsenyyteen on kasvattanut tilastoimattoman kulutuksen osuutta alkoholin kokonaiskulutuksesta. Vuonna 2004 alkoholin matkustajatuonti lisääntyi sataprosenttisenä alkoholina lähes 70

Kuvio 7. Tilastoimaton alkoholin kulutus hankintatavan mukaan Suomessa vuosina 2003 ja 2004, litraa 100 prosentin alkoholia asukasta kohti

prosenttia (kuvio 7). Kotivalmistus ja salakuljetus ovat puolestaan vähentyneet runsaan kolmanneksen.

Alkoholijuomien tilastoimatonta kulutusta ja matkustajatuontia seurataan haastattelututkimusten lisäksi tarkastelemalla matkustuksen kehitystä, alkoholijuomien vientiä ja tätä nykyä myös Viron valtion alkoholitulojen kehitystä koskevia tilastoja. Vuoden 2004 alkoholin tuontia koskevat tutkimukset antoivat hieman erilaisia tuloksia. Erot eivät juuri koskeneet kehityksen suuntaa vaan tuontimääriä, mikä osittain johtuu tutkimusten erilaisesta suoritustavasta. Taulukon 1 luvut alkoholin matkustajatuonnin kehityksestä vuodesta 2003 vuoteen 2004 eivät kuvaa minikään yksittäisen tutkimuksen tuloksia vaan ovat eri tutkimuksiin sekä alkoholin matkustajatuontiin liittyviin tilastoihin perustuvia kokoavia arvioita.

Vuonna 2004 väkevien alkoholijuomien matkustajatuonnin arvioidaan kasvaneen litramääräisesti yli 70 prosenttia edellisvuodesta. Kun otetaan huomioon tuonnin väkevoityminen eli se, että 40-tilavuusprosenttisen votkan lisäksi Virossa tuodaan entistä enemmän 60- ja 80-tilavuusprosenttisia juomia, voidaan sataprosenttiseksi alkoholiksi muunnetun väkevien alkoholijuomien tuonnin arvioida lähes kaksinkertaistuneen.

Eniten on kasvanut siiderin ja long drink -juomien tuonti. Syynä tähän on se, että ennen mat-

kustajatuonnin vapautumista näiden juomien tuonti oli hyvin rajoitettua muihin alkoholijuomiin verrattuna. Tullin soveltamien matkustajamääraysten mukaan siiderit ja long drink -juomat sisältyivät välituotteiden tuontikiintiöön, joka oli yhteisöalueelta kolme litraa ja kolmansista maista, kuten Virossa, kaksi litraa, ja tämäkin oli vaihtoehtona yhdelle litralle väkeviä alkoholijuomia.

Taulukon 2 luvut alkoholijuomien tuonnista tuontimaan mukaan perustuvat Tilastokeskuksen matkustajatutkimuksen yhteydessä kerättyihin tietoihin alkoholijuomien matkustajatuonnista. Kaikkien juomaryhmien kohdalla matkustajatuonti Virossa on kasvanut ja lisännyt suhteellista osuuttaan. Väkevien juomien tuonti on kasvanut huomattavasti, koska Suomen ja Viron välillä vallitsee edelleen merkittävä hintaero. Lisäksi tuotujen väkevien alkoholijuomien alkoholipitoisuus on kasvanut. Viro on selvästi tärkein alkoholijuomien tuontimaa kaikissa eri tuoteryhmissä. Ruotsi on tilastojen mukaan toiseksi tärkein tuontimaa, mutta sen suhteellinen osuus on viime vuosina laskenut. Todettakoon selvyysden vuoksi, että Ruotsista saapuvien matkustajien mukana tulleita alkoholijuomia ei ole ostettu Ruotsista vaan ennen muuta ruotsinlaivojen tax-free-myymälöistä.

Vuonna 2004 Viron vähittäiskauppa, Suomen ja Viron alkoholijuomateollisuus ja Viron-liikenteen laivayhtiöt kehittivät myyntikonseptejään sekä suomalaisten houkuttelemiseksi ostosmatkoille että Viroon muutoin saapuneiden suomalaisten houkuttelemiseksi alkoholiostosten tekoon. Oluthan on jo pitkään myyty pahvikartonkeihin pakatuissa tölkeissä. Nyt myös muiden turistien suosimien juomien pakkauksia on kehitetty logistisesti mahdollisimman helposti kuljetettaviksi. Näin ovat syntyneet mm. viinamäyräkoiriksi tai noutajiksi kutsutut kantokahvalla varustetut pahvikotelot, jotka sisältävät kymmenen puolen litran muovipullollista 80-, 60- tai 40-prosenttista votkaa. Myös muita väkeviä alkoholijuomia ja liköörejä kaupataan muovipulloihin pakattuna sekä pahvikoteloiden avulla useamman pullon muovipakkauksissa. Viinien tarjonta hanapakkauksissa on selvästi yleistynyt, ja hanapakkauksissa voi ostaa myös kirkasta viinaa. Niin virolaiset kaupat kuin laivayhtiöt tarjoavat mahdollisuuden tilata ostokset ennakkoon, ja joissakin tapauksissa ennakkotilaus toimitetaan Suomen puolella maihin juuri ennen tullin tarkastuspistettä. Tallinnan satamassa matkailijoille tarjotaan myös kuljetus-

Taulukko 1. Matkustajien tuomien alkoholijuomien määrät litroina 100 prosentin alkoholia asukasta koh-
ti vuosina 2003 ja 2004 sekä niiden muutos vuodesta 2003 vuoteen 2004 prosentteina

Vuosi	Väkevät alkoholijuomat	Välituotteet	Viinit	Siideri	Long drink -juomat	Olut	Yhteensä
2003	0,42	0,07	0,11	0,01	0,00	0,27	0,88
2004	0,81	0,10	0,13	0,04	0,03	0,36	1,47
Muutos (%)*	93	37	17	780	967	36	69

*Muutosprosentit on laskettu pyöristämättömistä luvuista.

Lähteet: STTV ja Stakes

palveluja kauempana sijaitseviin ostoskeskuksiin. Konjunktuurinstituutti-tutkimuslaitoksen mukaan kauppojen ja laivojen tarjous- ja hintakampanjat vaikuttavat suomalaisten ostovalintoihin, ja suomalaiset ostavatkin entistä enemmän virolaisia tuotemerkkejä, oli kyse sitten väkevästä alkoholijuomista tai oluesta.

Jos veroja ei olisi alennettu

Emme koskaan saa varmaa tietoa siitä, mitä olisi tapahtunut, jos veroja ei olisi alennettu. Olisiko alkoholin tuonti Virosta todella viisinkertaistunut, olisiko alkoholijuomien myynti Suomessa vähentynyt ja olisiko meillä nyt laajat tuontialkoholin varaan rakentuvat harmaat markkinat? Samoin kuin Suomessa myös Ruotsissa alkoholin tuonti-kiintiöt poistettiin tammikuun 1. päivänä vuonna 2004. Ruotsi ei kuitenkaan ole tähän mennessä koskenut alkoholiveroihinsa. Voisiko Ruotsin kehitys siis antaa viitteitä siitä, mitä Suomessa olisi tapahtunut, jos verot olisi jätetty ennalleen?

Suomea ja Ruotsia verrattaessa on pidettävä mielessä erityisesti kaksi seikkaa. Ensiksi Ruotsissa tuontikiintiöitä lievennettiin nopeamassa tahdissa kuin Suomessa. Jo vuonna 2002 ruotsalaiset saivat tuoda verotta muista EU-maista kaksi litraa väkeviä alkoholijuomia ja 26 litraa viinejä ja vuonna 2003 jo viisi litraa väkeviä alkoholijuomia ja 52 litraa viinejä. Toiseksi, vaikka alkoholijuomien hinnat ovatkin Tanskassa alhaisemmat kuin Ruotsissa, ne eivät ole niin alhaiset kuin Virossa, jonne ruotsalaiset eivät ole oppineet matkustamaan samalla tavalla kuin suomalaiset, koska Viro on selvästi kauempana Ruotsista kuin Suomesta. Viron tasoiset hinnat löytyvät kylläkin Saksasta, mutta matkustaminen Ruotsista Saksaan on sittenkin selvästi hankalampaa kuin Suomesta Viroon.

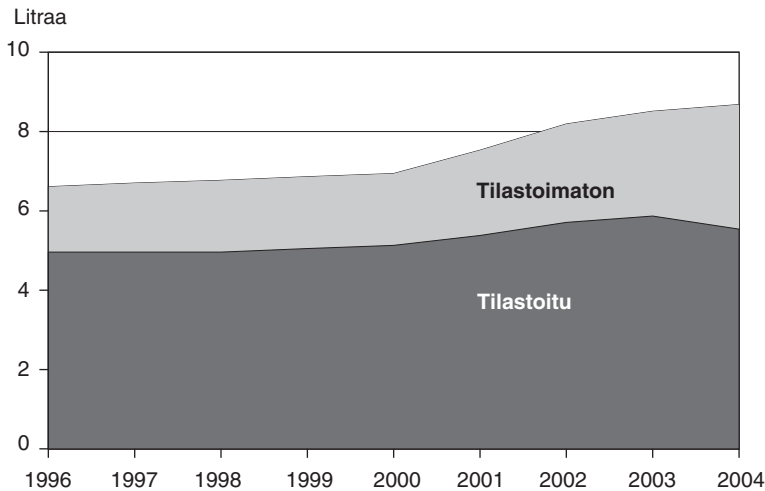
Taulukko 2. Matkustajatuonti saapumismaan mukaan vuonna 2004, prosenttia

Tuonti- maa	Väkevät alkoholi- juomat	Väli- tuotteet	Viinit	Olut	Yhteensä
Viro	55	47	47	59	57
Ruotsi	15	23	15	24	17
Muut maat	30	30	38	17	26
Yhteensä	100	100	100	100	100

Menemättä yksityiskohtaiseen analyysiin voidaan kuvion 8 katsoa kuitenkin kertovan kolme seikkaa. Ensinnäkin verojen pitäminen ennallaan ei ole estänyt alkoholin kulutusta lisääntymästä Ruotsissa suurin piirtein samassa tahdissa kuin Suomessa. Toiseksi Ruotsissa tilastoimaton alkoholin kulutus ja erityisesti matkustajatuonti vastaavat isolta osin alkoholin kulutuksen kasvusta. Kolmanneksi alkoholin kotimainen myynti väheni Ruotsissa vuonna 2004.

Ovatko harmaat alkoholimarkkinat kasvaneet Ruotsissa ja horjuttavatko ne virallista alkoholijärjestelmää? Tähän kysymykseen on hankala vastata, mutta jos on uskomisen isoon osaan viranomaisia ja lehdistöä, niin näin on tapahtunut. Tosin monet kertomukset harmaiden ja pimeiden markkinoiden laajuudesta tuntuvat ainakin suomalaisesta näkökulmasta kaupunkitarinoilta. On myös hyvä muistaa, että harmaiden markkinoiden ja salakuljetuksen laajuuden korostaminen voi myös olla pelkkää poliittista argumentointia ehdotettujen veronalennusten puolesta aivan samaan tapaan kuin Suomen veronalennuksen aiheuttamia sosiaalisia ongelmia liioiteltiin Ruotsissa keväällä 2004.

Kuvio 8. Alkoholijuomien kulutus Ruotsissa vuosina 1996–2004 jaettuna tilastoituun ja tilastoimattomaan kulutukseen, litraa 100 prosentin alkoholia asukasta kohti

Yhteenveto

Vuonna 2004 alkoholin saatavuuteen vaikutti Suomessa erityisesti kolme seikkaa: alkoholin maahantuontiikiintiöiden poistaminen, alkoholijuomien verojen alentaminen sekä Viron EU-jäsenyys. Tuontiikiintiöiden poistaminen oli tärkeä edellytys sille, että Viron EU:n jäsenyys tuli vaikuttamaan merkittävästi alkoholin tilastoimattomaan kulutukseen ja että siitä tuli syy alkoholijuomien verojen alentamiselle. Veronalennuksen tarkoituksenaan oli torjua alkoholin matkustajatuonnin kasvua Virossa ja harmaiden markkinoiden laajenemista Suomessa sekä veropohjan liukumista Virossa.

Alkoholiverojen alennus kohdistettiin niihin juomiin, joissa matkustajatuonnin kasvupaine oli suurin eli väkeviin alkoholijuomiin, joiden veroja alennettiin 44 prosenttia. Välituotteiden veroja alennettiin 40 prosenttia, viinien veroja 10 prosenttia ja oluiden veroja 32 prosenttia. Veronalennusten vuoksi tilastoidun alkoholin kulutuksen ennakoitiin nousevan vuositasona 8,6 litraan asukasta kohti ja tilastoimattoman alkoholin kulutuksen 2,3 litraan sekä alkoholin koko kulutuksen 10,9 litraan. Alkoholin matkustajatuonnin Virossa ennakoitiin kasvavan 0,5 litrasta 1,1 litraan ja alkoholin koko matkustajatuonnin 0,9 litrasta 1,5 litraan.

Kaiken kaikkiaan alkoholijuomien vähittäismyynti lisääntyi vuonna 2004 sadan prosentin al-

koholiksi muunnettuna 8,8 prosenttia ja alkoholijuomien anniskelumyynti väheni 3,8 prosenttia. Suhteellisesti eniten eli 18 prosenttia lisääntyi väkevien alkoholijuomien vähittäismyynti. Oluen vähittäismyynti lisääntyi noin 8 prosenttia ja viinien vähittäismyynti väheni 3 prosenttia.

Oluen ja viinien anniskelumyyntin sekä viinien vähittäismyyntin väheneminen tapahtui niiden hintojen alenemisesta huolimatta, joten myyntin lasku on tulkittavissa siirtymiksi jakelutiestä toiseen ja juomaryhmästä toiseen. Viinien osalta Alkon tilastot osoittavatkin selvästi, että myyntin vähenemisestä vastasivat halvat hedelmä- ja valkoviinit, joissa etyylialkoholi oli halvinta ennen veronalennusta. Kyseessä oli siis aiemmin viinien muodossa alkoholia ostaneiden kuluttajien siirtyminen alkoholin ostoon viinien ja väkevien viinien muodossa, koska veronalennuksen jälkeen näiden juomien sisältämä etyylialkoholi oli halvinta.

Alkoholin matkustajatuonnin kasvu oli odotettua. Väkevien alkoholijuomien matkustajatuonnin kaksinkertaistuminen selittyy siitä, että veronalennuksen jälkeenkin Virossa myytävien halvimpimpien viinien hinnat ovat yhä kolmannes Suomessa myytävien halvimpimpien viinien hinnoista. Myös muiden alkoholijuomien tuonti näyttää lisääntyneen vuonna 2004. Laillisesti kotona valmistetuista alkoholijuomista sekä viini ja olut että sahti ovat jo pidemmän aikaa olleet vähenemässä. Vuotta 2004 koskeva uusi piirre on, että alko-

holijuomien salakuljetus näyttäisi selvästi vähentyneen, kun se muutoin Suomen EU-jäsenyyden aikana on pysynyt kutakuinkin samalla tasolla.

Kokonaisuutena alkoholin kulutuksen kehitys Suomessa vuonna 2004 oli paljolti ennako-odotusten mukainen. Asukasta kohti laskettu alkoholin tilastoitu kulutus kohosi 8,2 litraan, tilastoimaton alkoholin kulutus 2,1 litraan ja alkoholin kokonaiskulutus 10,3 litraan. Silti vuodelle 2005 jää kasvupaineita, koska vuonna 2004 alhaisemat verot olivat voimassa kymmenen kuukautta ja suuria alkoholimääriä oli mahdollista tuoda

TIIVISTELMÄ

Esa Österberg: Alkoholin kulutuksen kasvu Suomessa vuonna 2004

Vuonna 2004 alkoholin saatavuuteen vaikutti Suomessa erityisesti kolme seikkaa: alkoholin maahan-tuontiikiintiöiden poistaminen, alkoholijuomien verojen alentaminen sekä Viron EU-jäsenyys. Tuontikiintiöiden poistaminen oli tärkeä edellytys sille, että Viron EU:n jäsenyys tuli vaikuttamaan merkittävästi alkoholin tilastoimattomaan kulutukseen ja että siitä tuli syy alkoholijuomien verojen alentamiseen.

Alkoholiverojen alennus kohdistettiin niihin juomiin, joissa matkustajatuonnin kasvupaine oli suurin, eli väkeviin alkoholijuomiin, joiden veroja alennettiin 44 prosenttia. Väli tuotteiden veroja alennettiin 40 prosenttia, viinien veroja 10 prosenttia ja oluiden veroja 32 prosenttia.

Kaiken kaikkiaan alkoholijuomien vähittäismyynti lisääntyi vuonna 2004 sadan prosentin alkoholiiksi muunnettuna 8,8 prosenttia ja alkoholijuomien anniskelumyynti väheni 3,8 prosenttia. Suhteellisesti eniten, 18 prosenttia, lisääntyi väkevien alkoholijuomien vähittäismyynti. Oluen vähittäismyynti lisääntyi noin 8 prosenttia. Viinien vähittäismyynti väheni 3 prosenttia.

KIRJALLISUUS

- HALLITUKSEN ESITYS EDUSKUNNALLE LAEIKSI VALMISTE-VEROTUSLAIN SEKÄ ALKOHOLI- JA ALKOHOLIJUOMAVEROSTA ANNETUN LAIN MUUTTAMISESTA 80/2003
- KARLSSON, THOMAS & MÄKELÄ, PIA & TIGERSTEDT, CHRISTOFFER & ÖSTERBERG, ESA: Alkoholipolitiikka tuontirajoitusten poistussa. Yhteiskuntapolitiikka 68 (2003): 1, 77–82
- KARLSSON, THOMAS & RUOTSALAINEN, JUSSI & TIGERSTEDT, CHRISTOFFER & ÖSTERBERG, ESA: Vuoden 2004 alun alkoholilojen muutokset Suomessa myyntitilastojen ja lehdistökirjoittelun valossa. Aiheita 12/2004. Helsinki: Stakes, 2004
- KOROLAINEN, ARJA & ÖSTERBERG, ESA: Keskellä murren. Yhteiskuntapolitiikka 69 (2004): 2, 186–196

Virosta kahdeksan kuukauden ajan. Lisäksi kesä 2004 oli kolea, mikä vähensi alkoholijuomien myyntiä etenkin heinäkuussa. Todettakoon, että kotimaisen alkoholin myynnin on arvioitu lisääntyneen tammi–helmikuussa vuonna 2005 noin 8 prosenttia edellisvuoden vastaaviin kuukausiin verrattuna ja että alkoholijuomien matkustajatuonti on Tilastokeskuksen matkustustutkimuksen mukaan lisääntynyt vuoden 2005 ensimmäisellä neljänneksellä 60 prosenttia vuoden 2004 ensimmäiseen neljännekseen verrattuna.

Alkoholin matkustajatuonti lisääntyi noin 70 prosenttia. Väkevien alkoholijuomien matkustajatuonnin kaksinkertaistuminen selittyy siitä, että veronalennuksen jälkeenkin Virossa myytävien halvimpien viinien hinnat ovat yhä kolmannes Suomessa myytävien halvempien viinien hinnoista. Myös muiden alkoholijuomien tuonti näyttää lisääntyneen vuonna 2004.

Laillisesti kotona valmistetuista alkoholijuomista sekä viini ja olut että sahti ovat jo pidemmän aikaa olleet vähenemässä. Vuotta 2004 koskeva uusi piirre on, että alkoholijuomien salakuljetus näyttäisi selvästi vähentyneen, kun se muutoin Suomen EU-jäsenyyden aikana on pysynyt kutakuinkin samalla tasolla.

Kokonaisuutena alkoholin kulutuksen kehitys Suomessa vuonna 2004 oli paljolti ennako-odotusten mukainen. Asukasta kohti laskettu alkoholin tilastoitu kulutus kohosi 8,8 litraan, tilastoimaton alkoholin kulutus 2,1 litraan ja alkoholin kokonaiskulutus 10,3 litraan. Silti vuodelle 2005 jää kasvupaineita, koska vuonna 2004 alhaisemmat verot olivat voimassa kymmenen kuukautta ja suuria alkoholimääriä oli mahdollista tuoda Virossa kahdeksan kuukauden ajan. Lisäksi kesä 2004 oli kolea, mikä vähensi alkoholijuomien myyntiä etenkin heinäkuussa.

- LANKINEN, HEIKKI: Alkoholiveron alennuksen hintavai-
kutuksista. Kansantaloustieteellinen aikakauskirja
101 (2005): 1, 81–83
- LEPPÄNEN, KALERVO & ÖSTERBERG, ESA: Alkoholin kul-
lutuksen joustot ja kulutusennuste vuosille 2002–
2004. Aiheita 23/2002. Helsinki: Stakes, 2002
- PAASO, KARI & ÖSTERBERG, ESA: Miksi turistialkoholialia
koskevasta aikarajoituksesta luovuttiin. Alkoholipolitiikka 60 (1995): 2, 132–135
- PAASO, KARI & ÖSTERBERG, ESA: Alkoholituomisia kos-
kevat rajoitukset Suomessa ja Ruotsissa. Alkoholipolitiikka 61(1996): 6, 491–497
- PÄIHDETILOSTOLLINEN VUOSIKIRJA 2004. Alkoholi ja
huumeet. SVT; Sosiaaliturva 2004. Helsinki: Sta-
kes, 2004
- TULLIHALLITUKSEN TIEDOTUKSIA NRO 265: Tullihallituk-

sen ohjeistus matkustajatuomisten verottomuuden valvonnasta sisäliikenteessä. 19.12.2003

ÖSTERBERG, ESA: Vuosi 2004 – legenda jo vuodesta 1994. Teoksessa: Heinonen, Jarmo & Alho, Hannu & Lindeman, Jukka & Raitasalo, Kirsimarja & Roine, Risto (toim.): Tommi 2003. Alkoholi- ja huumeutkimuksen vuosikirja 2003. Helsinki: Alkoholi- ja huumeutkijain seura, 2003

ÖSTERBERG, ESA: Alkoholin kulutus alueittain vuoden 2004 veronalennuksen jälkeen. Hyvinvointikatsaus: tilastollinen aikakauslehti 3/2004, 40–43

ÖSTERBERG, ESA: Alkoholin kulutuksen kasvu vuon-

na 2004. Teoksessa: Raitasalo, Kirsimarja, & Alho, Hannu & Lindeman, Jukka & Roine, Risto & Tigerstedt, Christoffer (toim.): Tommi 2005. Alkoholi- ja huumeutkimuksen vuosikirja 2005. Hämeenlinna: Alkoholi- ja huumeutkijain seura, 2005

ÖSTERBERG, ESA & KARLSSON, THOMAS: Alcohol policies at the EU level. P. 43–75. In: Österberg, Esa & Karlsson, Thomas (eds.): Alcohol Policies in EU Member States and Norway. A Collection of Country Reports. Helsinki: Stakes, 2002.